Doskonalenie zawodowe studentów fizjoterapii w trakcie trwania studiów magisterskich

Professional Development of Physiotherapy Students During MSc Studies

Witold Rekowski, Eliza Grządkowska

Katedra Psychospołecznych Podstaw Rehabilitacji i Bioetyki, AWF w Warszawie

Streszczenie

Wstęp: Brak prawnego uregulowania sytuacji zawodu fizjoterapeuty w Polsce skutkuje brakiem formalnego obowiązku doskonalenia zawodowego jak jest to w innych zawodach medycznych. Fizjoterapeuci mogą podnosić swe kwalifikacje na drodze instytucjonalnej poprzez kursy specjalizacyjne akredytowane przez Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego lub poza systemem kształcenia na rynku edukacyjnym proponującym szeroką ofertę kursów i szkoleń. Z oferty tej korzystają studenci fizjoterapii, szczególnie studiów II stopnia. Podejmując realizację badań kierowaliśmy się chęcią określenia zakresu oraz charakterystyki zjawiska doskonalenia zawodowego podejmowanego w trakcie trwania studiów II stopnia oraz wskazaniem czynników do tego zachęcających.

Material i metody: Badania przeprowadzono przy pomocy autorskiego anonimowego kwestionariusza wywiadu. Łącznie przebadano 152 studentów II roku studiów magisterskich na kierunku fizjoterapia w publicznej szkole wyższej o profilu wychowania fizycznego.

Wyniki: W różnych formach doskonalenia zawodowego oferowanego na rynku uczestniczy $\frac{3}{4}$ badanych studentów, $\frac{1}{4}$ to osoby biernie w tym zakresie. Połowa badanych uczestniczyła w trakcie studiów w 2 i więcej szkoleniach. Najczęściej wybierane kursy to masaż, metody fizjoterapeutyczne, kinesiotaping oraz terapia manualna. Koszty tych kursów kształtują się najczęściej (62%) w wysokości do 5 tys. PLN, jedna piąta badanych przeznaczą na ten cel do 10 tys. PLN. Środki te w większości pochodzą z budżetów rodzin i samych studentów. Czynniki sprzyjającymi podejmowaniu tej aktywności są niektóre charakterystyki społeczne oraz sytuacji studiowania.

Wnioski: Zjawisko podnoszenia kwalifikacji w trakcie studiów ma bardzo duży zasięg. Uczestnictwo w kursach służy głównie uzupełnianiu wiedzy, której badani nie zdobywają na studiach. Głównymi motywami ich podejmowania są względy poznawcze i poprawa własnej sytuacji na trudnym rynku pracy.

Słowa kluczowe:

kursy fizjoterapii, podnoszenie kwalifikacji, motywacja, studenci

Abstract

Introduction: Lack of legal regulations regarding the profession of physiotherapist in Poland results in lack of formal obligation to develop professionally which characterises other medical professions. Physiotherapists may raise their qualifications by participating in specialisation courses commissioned by the Medical Centre of Postgraduate Studies. Outside the system of education, the education market offers a wide array of courses and professional training schemes. Physiotherapy students, especially MSc students, take part in such courses. The following research stems from the desire to specify the range and characteristics of professional development during MSc studies as well as to establish the factors encouraging this phenomenon.

Material and methods: The research was conducted using a specially designed anonymous questionnaire. The test sample consisted of 152 second-year MSc students studying physiotherapy at a public physical education academy.

Results: 3/4 of the research respondents participate in various forms of professional development available on the market, while 1/4 remain passive. Half of the students tested participated in two or more courses during their studies. Massage, physiotherapeutic methods, kinesio taping and manual therapy are the most popular course choices. Most often (62% of cases) the costs of such courses amount up to 5,000 PLN, one fifth of the students allocates up to 10,000 PLN for this purpose. The courses are mainly financed by the students' families or by the students themselves. Some social characteristics and studying conditions are factors conducive to undertaking such activity.

Conclusions: Raising qualifications during studies is a widespread phenomenon. The aim of participation in courses is mainly to supplement knowledge with additional information, not available during studies. The main motives underlying such activity are cognitive reasons and improvement of one's situation in the work market.

Key words: physiotherapy courses, raising qualifications, motivation, students

Wstęp

Fizjoterapeuta jest „Specjalistą do spraw zdrowia”, który wg WHO zdolny jest do oceny, planowania oraz wdrażania programów rehabilitacyjnych, które mają na celu poprawę lub przywrócenie funkcji motorycznych, maksymalizację możliwości ruchowych, niwelowanie objawów bólowych oraz leczenie lub prewencję zaburzeń wywołanych urazem, chorobą czy innymi przyczynami [1]. Do narzędzi wykorzystywanych do pracy tej grupy zawodowej należy szeroki wachlarz metod oraz technik, do których zaliczyć można m.in. ruch, ultrasonografię, działanie ciepłem czy promieniowaniem laserowe. Wg Światowej Organizacji Zdrowia, fizjoterapeuta może również tworzyć oraz wdrażać programy badań przesiewowych oraz profilaktycznych związanych z częstymi chorobami i zaburzeniami motorycznymi [2].

Fizjoterapeuci jako grupa zawodowa są jedną z najszybciej powiększających się w naszym kraju. Zdaniem krajowego konsultanta ds. fizjoterapii prof. Zbigniewa Śliwińskiego, tylko w roku 2011 aż 14 tys. młodych ludzi rozpoczęło studia z dziedziny fizjoterapii [3]. Tak znaczna liczba osób kończących uczelnię sprawia, że sama wiedza zdobyta w ramach studiów może nie wystarczyć by zainteresować pracodawcę. Szczególnie, że ta grupa zawodowa zajmuje w Polsce 3 miejsce wśród zawodów najbardziej zagrożonych bezrobociem [4]. Taki stan rzeczy ma miejsce ze względu na zmiany zarówno w polskiej jak i światowej gospodarce, gdzie ciągle współzawodnictwo firm zmusza pracowników do nieustannego podnoszenia swoich kwalifikacji w procesie dokształcania, tak aby utrzymać się na rynku pracy [5].

Doskonalenie zawodowe fizjoterapeutów może odbywać się w dwójaki sposób. Na drodze kontynuacji nauki w ramach specjalizacji lub uczestnictwa w kursach oraz szkoleniach, spośród których część jest akredytowana przez stowarzyszenia zawodowe fizjoterapeutów [6].

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 30 września 2002 r. w sprawie uzyskiwania tytułu specjalisty w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, specjalizację może rozpocząć osoba posiadająca kwalifikacje do wykonywania zawodu fizjoterapeuty [7]. Jej celem jest poszerzenie wiedzy oraz umiejętności praktycznych jak i rozwijanie cech charakteru, mające na celu profesjonalne prowadzenie kompleksowego procesu leczenia w ramach praktyki zawodowej fizjoterapeuty. Specjalizacja przygotowuje również do prowadzenia zajęć w ramach sportu osób niepełnosprawnych, zajmowania stanowisk kierowniczych w jednostkach Ochrony Zdrowia oraz zlecenia, planowania i prowadzenia fizjoterapii w różnych jednostkach chorobowych z wykorzystaniem specjalistycznych metod fizjoterapeutycznych [8].

Specjalizacja może odbywać się w wymiarze dwuletnim dla fizjoterapeutów posiadających tytuł magistra fizjoterapii oraz specjalizację I stopnia z rehabilitacji ruchowej lub czteroletnim podejmowanym przez fizjoterapeutów legitymujących się tytułem magistra fizjoterapii lub magistra rehabilitacji ruchowej. Obie ścieżki zawierają w sobie moduły nauczania, godziny przeznaczone na staże kierunkowe oraz obowiązkowe kursy. Uzyskanie tytułu specjalisty zakończone jest egzaminem specjalizacyjnym, składającym się z części teoretycznej oraz praktycznej, przeprowadzanym przez Centrum Egzaminów Medycznych [6,7].

Drugim torem dla podnoszenia kwalifikacji zawodowych fizjoterapeutów jest oferta komercyjna funkcjonująca na „wolnym” rynku edukacyjnym poza instytucjonalnym systemem edukacji na poziomie wyższym zarówno publicznym jak i niepublicznym. Ofertę tę proponują prywatne firmy prowadzące działalność edukacyjną w postaci dokształcania fizjoterapeutów w formach różnorodnych kursów. Firmy te często starają się o akredytację dla prowadzonych kursów przez stowarzy-

szenia zawodowe skupiające fizjoterapeutów i je uzyskują. Kursy z reguły kończą się wystawieniem jego uczestnikom certyfikatów poświadczających odbycie kursu i uprawniających do stosowania określonej w zaświadczeniu metody terapeutycznej. Sytuacja zastrzegania przez niektóre, stowarzyszenia bądź firmy prowadzące kursy wyłączności na ich realizację, a co za tym idzie wyłączności absolwentów tych kursów na stosowanie wyuczonych metod terapeutycznych z punktu widzenia polskiego prawa oświatowego i medycznego jest nieuregulowana, co nie pozwala dokonywać instytucjonalnej oceny jakości tych kursów i szkoleń.

Obecnie funkcjonuje na tym rynku wiele firm, które oferują kursy czy szkolenia z zakresu metod stosowanych w fizjoterapii mających na celu podniesienie wiedzy oraz umiejętności a tym samym kwalifikacji zawodowych fizjoterapeutów.

Ponieważ celem prezentowanej pracy nie było badanie rynku edukacyjnego w zakresie doskonalenia zawodowego fizjoterapeutów przedstawiamy niżej niektóre spośród tematów kursów i szkoleń akredytowanych przez stowarzyszenia fizjoterapeutów na lata 2012 oraz 2013 były to kursy z zakresu: 1. PNF (kurs podstawowy oraz rozwijający), 2. Terapia neurorozwojowa dzieci NDT Bobath, 3. IBITA Bobath dla dorosłych, 4. Kinesiology taping, 5. Terapia Manualna (wg dr Ackermana, wg koncepcji Lewita, Medycyna Ortopedyczna wg Cyriax, Funkcjonalna Terapia Manualna), 6. Taśmy mięśniowo - powięziowe, Metody diagnozowania i leczenia tkanek miękkich, 7. Drenaż limfatyczny, 8. Koncepcja Hallwick, 9. Masaż funkcyjny, poprzeczny oraz inne techniki masażu wykorzystywane w fizjoterapii, masaż tensegracyjny, 9. Badanie oraz terapia funkcjonalna w wybranych schorzeniach (skolioza, uszkodzenia stawu kolanowego czy barkowego) [9].

Z kolei inne z działających stowarzyszeń zawodowych akredytuje następujące kursy: 1. Metody Leczenia Fizykalnego, 2. PNF Podstawowy, PNF Rozwijający, PNF w Neurologii, w Ortopedii, w Pediatrii, w Skoliozach, 3. Analiza i Terapia Dziecka Zagrożonego, 4. Kinezjotaping, Kinezjotaping Rozwijający, Taping Rehabilitacyjny, 5. Zabieg Chirurgiczny Pierwszym Etapem Rehabilitacji - Odcinek Łędźwiowy, 6. IBITA Bobath Dla Dorosłych, 7. Badanie i Terapia Osób z Zaburzeniami Neurologicznymi - Koncepcja Bobath, 8. Stawy Skroniowo-Żuchwowe, 9. Spastyczność, 10. Funkcjonalna Fizjoterapia Dorosłych Chorych po Ogniskowych Uszkodzeniach Mózgu, 11. Podstawy terapii ręki, 12. Współczesne metody rehabilitacji pulmonologicznej [10].

Na polskim rynku dostępne są także szkolenia akredytowane przez inne polskie oraz międzynarodowe organizacje bądź stowarzyszenia. Zaliczyć można do nich m.in: 1. Funkcjonalna Osteopatia i Integracja 2. Mulligan Concept, 3. Koncepcja Terapii Obrzękowej [11].

Ponadto istnieje szereg szkoleń nie posiadających akredytacji, które również cieszą się zainteresowaniem fizjoterapeutów. Są one szeroko rozpowszechnione w internecie, często nie wymagają od kursantów wykształcenia w dziedzinie fizjoterapii co sprawia, że uczestniczyć w nich może praktycznie każdy. Fakt ten w sytuacji braku państwowych regulacji prawnych jest niepokojący umożliwia bowiem dostęp do praktykowania fizjoterapii osobom nie posiadającym instytucjonalnie nadanych uprawnień do wykonywania świadczeń z zakresu fizjoterapii.

Rosnące zainteresowanie doskonaleniem zawodowym potwierdza raport z badań polskich studentów w ramach projektu „Bilans Kapitału Ludzkiego” z 2011 roku. Zdaniem autorów studenci będący w trakcie edukacji lub już po zakończeniu kształcenia na uczelni wyższej, podejmują różnego rodzaju aktywność edukacyjną w celu zwiększenia ich atrakcyjności jako przyszłych pracowników. W tym celu decydują się oni na podjęcie drugiego kierunku studiów (9%), uczestnictwo w stażach bądź praktykach odbywanych jeszcze w trakcie trwania nauki (68%), udział w różnorodnych kursach, warsztatach, szkoleniach czy innych zajęciach podejmowanych prywatnie (23%). Wielu młodych ludzi wybiera takie formy podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych jak działalność w ramach studenckich kół naukowych (21% badanych), udział w wolontariatach (17%), przynależność do stowarzyszeń czy organizacji (15%), samorządu studenckiego (9%), udział w programach stypendialnych (4%) czy wymianach studenckich (2%) [12].

W przywołanych badaniach zauważono także, że studenci prawa, weterynarii, informatyki oraz medycyny mają dużą potrzebę doksztalcenia się. Dodatkową konieczność uczestnictwa w szkoleniu z zakresu zagadnień związanych z medycyną, psychologią, pracą socjalną czy pierwszą pomocą deklaruje aż 74% studentów kierunków medycznych.

Fizjoterapia nie odstępowała od ogólnopolskich nurtów związanych z doskonaleniem zawodowym. Odzwierciedleniem ogromnego zainteresowania tym tematem, zarówno studentów jak i absolwentów kierunku fizjoterapia, mogą być wyniki badania przeprowadzone w roku 2011, które dotyczyło opinii na temat zawodu fizjoterapeuty wśród magistrantów fizjoterapii oraz osób pracujących w tym zawodzie. Analizie poddano m. in. podnoszenie przez badanych swoich kompetencji zawodowych poprzez uczestnictwo w szkoleniach o tematyce metod fizjoterapeutycznych. Większość badanych, zarówno pracowników (87,91%) jak i studentów (89,52%), była zdania, że ukończenie dodatkowych kursów jest ważne dla ich profesjonalizmu w pracy zawodowej. Na podstawie badania określono także które spośród akredytowanych kursów wybierane są najczęściej. I tak największy odsetek ankietowanych informował o uczestnictwie w szkoleniu PNF (24,57%), kolejnym często wybiera-

nym był kinesiologia taping (18,75%), następnie terapia manualna (17,67%), metoda McKenziego (14,01%) oraz masaż limfatyczny (13,36%). Fizjoterapeuci deklarowali także doskonalenie zawodowe poprzez lekturę literatury specjalistycznej. Aż 48,96% osób pracujących w zawodzie korzysta z fachowego piśmiennictwa kilka razy w miesiącu, podobnie jak 53,60% magistrantów (w pytaniu nie była brana pod uwagę literatura obowiązująca na uczelniach). Wśród tych drugich 16,80% wykazuje takie zachowanie nawet 1-2 razy w tygodniu. W ramach tego badania pytano o ocenę jakości kształcenia fizjoterapeutów. W obu grupach większość była zdania (60,66% pracowników, 68,29% studentów), że w ramach studiów nabierają oni w większym stopniu umiejętności teoretyczne niż praktyczne, niezbędne do pracy w zawodzie. Te ostatnie oceniają jako niewystarczające, co w połączeniu z konkurencją na rynku pracy, zmusza studentów do zdobywania kwalifikacji praktycznych w ramach szkoleń działających na zasadach komercyjnych [6].

Material i metody

Zasadniczym celem jaki postawiono przed prezentowaną pracą było określenie ilościowego zakresu zjawiska doskonalenia zawodowego podejmowanego w trakcie trwania studiów II stopnia na kierunku fizjoterapii oraz jego charakterystyka. Interesowało nas ilu studentów podejmuje dodatkowe kształcenie, w ilu kursach uczestniczą, ile pieniędzy na nie wydają, jaką tematyką kursów są zainteresowani. Starano się również wskazać czynniki motywujące studentów do podejmowania dodatkowego kształcenia w tym zakresie. Rozpoczynając badania postawiono następujące pytania badawcze:

1. Jaka część badanych studentów podejmuje doskonalenie zawodowe w trakcie studiów?
2. Jaką wiedzę i umiejętności starają się badani nabyć lub doskonalić podejmując dodatkowy wysiłek edukacyjny?
3. Jakimi motywami kierują się badani studenci podejmując dodatkowe, oferowane na niepublicznym rynku edukacyjnym formy dokształcania?
4. Jakiej wysokości wydatki ponoszą badani z tytułu uczestnictwa w kursach doskonalących umiejętności zawodowe oraz z jakich źródeł środki te pochodzą?
5. Jakimi cechami społeczno-demograficznymi charakteryzują się badani studenci?

Ponieważ zakładano, że wpływ na decyzje o podejmowaniu dodatkowego, poza studiami doskonalenia zawodowego mogą mieć społeczno-demograficzne oraz wynikające z sytuacji studiowania charakterystyki badanych sformułowano następujące hipotezy badawcze:

Na intensywność zjawiska doskonalenia zawodowego wyrażającą się ilością podjętych w trakcie studiów II stopnia kursów wpływają;

- wyższy poziom zadowolenia ze studiów II stopnia na kierunku fizjoterapia,
- wyższa średnia ocen uzyskiwanych ze studiów,
- wyższy poziom akceptacji przyszłej roli zawodowej,
- lepsza sytuacja materialna rodzin z których pochodzą badani studenci,
- większy dystans międzypokoleniowego awansu w stosunku do pozycji społecznej ich ojców,
- płeć męska (inne oczekiwania związane z rolą zawodową i rodzinną),
- mniejsza wielkość ośrodka stanowiącego miejsce stałego zamieszkania badanych.

Badanie zostało przeprowadzone przy pomocy autorskiego kwestionariusza wywiadu zbierającego informacje o zakresie i natężeniu zjawiska podejmowania doskonalenia zawodowego w formie dodatkowych kursów przez studentów fizjoterapii studiów II stopnia (magisterskich). Wywiady zostały przeprowadzone metodą audytoryjną. Łącznie przebadano 152 osoby, były to dwie grupy studentów drugiego roku; pierwszą o liczebności 93 osób zbadano na przełomie listopada i grudnia 2011 roku, drugą liczącą 59 osób w styczniu i lutym w roku 2013. W badaniu uczestniczyło 107 kobiet i 45 mężczyzn w średnim wieku 23,6 lat, co odpowiada poziomowi realizowanej przez nich kariery edukacyjnej.

W trakcie wywiadu zbierano dane społeczno-demograficzne badanych oraz pytano o niektóre charakterystyki związane z sytuacją studiowania, mogące mieć wpływ na decyzje badanych dotyczące podejmowania decyzji o ewentualnym podjęciu doskonalenia zawodowego. Generalnie obydwie grupy studentów pod względem charakterystyk społeczno-demograficznych były do siebie podobne co pozwoliło w dalszych analizach nie różnicować ich na grupy.

Analizy statystyczne wykonano w programie IBM SPSS Statistics 21 wykorzystując test niezależności χ^2 dla tabel kontyngencji oraz miary siły związku odpowiednio dla zmiennych wyrażanych na skalach nominalnych i porządkowych. Uwzględniając celowy charakter badanej próby uzyskanych wyników nie estymujemy na populację.

Badani studenci studiowali w Warszawskiej Akademii Wychowania Fizycznego. W większości byli dobrymi studentami bowiem 66,4% deklaroowało średnie ocen z pierwszego roku studiów jako wyższe niż 4,0. Sukcesom w nauce towarzyszyło również wyrażone przez 57,9% badanych zadowolenie ze studiów. Zwracają jednak uwagę stosunkowo duże grupy bo liczące 23,7% niezadowolonych oraz 18,4% studentów, którzy nie potrafią się do tego odnieść. Sytuację materialną rodzin z których pochodzą 51,3% badanych określa jako dobrą i bardzo dobrą, taką samą jak przeciętnie w Polsce deklaruje 35,5%, a jako gorszą wskazuje jedynie 13,2%. Badani

pochodzą w większości z Warszawy i dużych oraz średnich miast – 71,1%, miejsce stałego zamieszkania na wsi i w małych miejscowościach deklaruje 28,9%.

Ciekawą informacją jest, że 60,1% badanych proszonych o wskazanie jaka będzie po ukończeniu studiów ich pozycja zawodowa w stosunku do pozycji zajmowanej przez ojca deklaruje międzypokoleniowy awans społeczny, 20,5% będzie reprodukowało pozycję ojca, a 19,2% zajmie pozycję niższą.

Interesowano się również poziomem akceptacji roli zawodowej jaką badani będą wykonywali w przyszłości. Aby ten poziom określić zadano w kwestionariuszu dwa pytania; w pierwszym chciano uzyskać odpowiedź czy badani mając możliwość ponownego wyboru kierunku studiów wybrali by fizjoterapię, w drugim pytano o hipotetyczną sytuację wyboru kierunku studiów dla ich dziecka. Z odpowiedzi na te pytania utworzono mogący przybierać trzy wartości wskaźnik akceptacji roli zawodowej. 47,7% przyszłych fizjoterapeutów bezwarunkowo akceptuje się w roli zawodowej. Częściową akceptację czyli ponowny wybór fizjoterapii jako kierunku studiów dla siebie i nie wybranie go dla dziecka wyraża 41,7%. Odrzucenia roli zawodowej dokonuje 10,6%. Przystępując do badań zakładano, że wskazane wyżej charakterystyki studentów mogą mieć wpływ na podejmowanie przez nich decyzji o uczestnictwie w oferowanych na rynku kursach.

Wyniki

Ponieważ doskonalenie umiejętności w zakresie fizjoterapii odbywa się głównie w formie kursów interesowano się w jakich kursach uczestniczą badani studenci? Ogółem jedynie 23% badanych nie uczestniczyło aktualnie i nie ukończyło wcześniej żadnego kursu. Z pozostałych 77% po blisko jednej czwartej badanych uczestniczyło w jednym (25,7%), dwóch (24,3%) oraz trzech i więcej (27,0%) kursach. Łącznie badani studenci odbyli 249 kursów. Największą popularnością wśród nich cieszyły się następujące kursy;

1. Masażu	- 45,4%
2. Metod neurofizjologicznych	- 34,9%
3. Kinesiotapingu	- 34,2%
4. Terapii manualnej	- 19,7%
5. Tkanek miękkich	- 5,9%
6. Metod pracy z dziećmi (np. SI)	- 3,3%
7. Różne inne	- 20,4%

Podjęto także próbę określenia jakimi potrzebami kierowali się badani podejmując wysiłek w celu uzyskania certyfikatów poświadczających dodatkowe zdobyte poza studiami wiedzę i umiejętności. Generalnie kierowano się dwoma grupami motywów; chęcią zdobycia większej wiedzy niż oferowana na studiach oraz poprawą własnej sytuacji na rynku pracy. W pierwszej grupie wskazywano na;

- Chęć zdobycia większej wiedzy - 58,6%.
- Brak kursów metod fizjoterapeutycznych w programach studiów - 55,3%,
- W drugiej grupie motywów zwracano uwagę na;
- Lepszy start na rynku pracy - 57,2%,
- Możliwość uzyskania wyższych zarobków - 30,1%,
- Wymagania i oczekiwania pracodawców - 25,0%.

Różne inne motywacje wskazywało 15,1% badanych magistrantów.

Ponieważ kursy doskonalące są oferowane poza segmentami publicznym i niepublicznym systemu szkolnictwa wyższego uczestniczący w nich studenci muszą pokrywać ich koszt. Wydatki (inwestycje edukacyjne) z tego tytułu kształtowały się następująco;

- poniżej 1 tys. PLN wydało na ten cel - 7,7% badanych,
- 1 do 2 tys. PLN - 21,5%,
- od 2,1 do 5 tys. PLN - 40,8%,
- od 5,1 do 10 tys. PLN - 23,1%,
- powyżej 10 tys. PLN - 6,9%.

Środki przeznaczane na omawiane formy kształcenia pochodziły z budżetów;

- Samych studentów wspomaganych przez rodziny - 42,7%,
- Samych studentów - 29,8%,
- Wyłącznie samych rodziców - 23,7%,
- Innych źródeł (pracodawca, UE) - 3,8%.

Podejmując próbę weryfikacji hipotez badawczych pogrupowano badanych studentów posługując się kryterium liczby odbywanych i ukończonych kursów na takich, którzy byli bierni edukacyjnie czyli nie posiadali takich doświadczeń (23,0%), takich którzy zaliczyli 1 kurs (25,7%) i grupę intensywnie się doksztalającą, czyli tych którzy uczestniczyli w 2 i więcej kursach (51,3%). Utworzona w ten sposób zmienna mierzyła intensywność doskonalenia zawodowego. Zebrane dane przedstawiliśmy w procentach w tablicach kontyngencji. Zmienne niezależne, których wpływ oceniano na zmienną jaką jest intensywność doskonalenia zawodowego umieszczano w boczku tabel.

Rozkłady danych w tabeli 1 są istotne statystycznie i pokazują, że brak zadowolenia z odbywanych studiów sprzyja bierności edukacyjnej. Studenci bierni i deklarujący uczestnictwo w jednym kursie stanowią wśród osób niezadowolonych łącznie 61,1% natomiast wśród zadowolonych tylko 38,7%.

Rozkłady danych w tabeli 2 nie są istotne statystycznie jednak analiza profili procentowych ujawnia grupę liczącą 1/3 biernych edukacyjnie wśród studentów uzyskujących niższe oceny. W grupach studentów z ocenami średnimi powyżej dobrych więcej jak jedna druga uczestniczy w dwóch lub więcej kursach. Trudno orzec czy wysokie wyniki na studiach sprzyjają dodatkowej aktywności edukacyjnej, czy też może jest odwrotnie, że

to wiedza i umiejętności wyniesione z kursów sprzyjają uzyskiwaniu dobrych ocen w trakcie studiowania.

Zależność przedstawiona w tabeli 3 jest istotna statystycznie i wskazuje na zdecydowanie wyższe zaangażowanie w uczestnictwo w kursach osób które w pełni akceptują przyszłą rolę zawodową. Największy odsetek osób biernych ujawnia się wśród tych którzy akceptują rolę fizjoterapeuty w części, czyli jak pamiętamy akceptują ją dla siebie ale odrzucają dla dziecka.

Ponieważ badani uczniowie czy studenci często nie potrafili określić wysokości dochodów w rodzinach, z których pochodzą, stąd określając ich status materialny prosiliśmy badanych aby odnieśli sytuację materialną swych rodzin do średniego dochodu na członka rodziny w Polsce w roku poprzedzającym realizację badania. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w latach 2011 – 2012 dochód ten średnio wynosił 1226 PLN [13]. Rozkłady w tabeli 4 nie są istotne statystycznie jednak profile procentowe wskazują nieznacznie

Tab. 1. Poziom zadowolenia ze studiów a intensywność doskonalenia zawodowego

Tab. 1. Level of satisfaction with the study and the intensity of training

Zadowolenie ze studiów	Intensywność doskonalenia zawodowego			Ogółem
	Bierni	1 kurs	2 i więcej kursów	
Niezadowoleni	41,7%	19,4%	38,9%	23,7%
Ani tak ani nie	25,0%	39,3%	35,7%	18,4%
Zadowoleni	14,8%	23,9%	61,4%	57,9%
Ogółem	23,0%	25,7%	51,3%	100%

Chi² Pearsona = 14,91 p = 0,005

Tab. 2. Średnia ocen z poprzedniego semestru a intensywność doskonalenia zawodowego

Tab. 2. Average ratings of the previous semester and the intensity of training

Średnia ocen z poprzedniego semestru	Intensywność doskonalenia zawodowego			Ogółem
	Bierni	1 kurs	2 i więcej kursów	
Do 3,99	33,3%	23,5%	43,1%	33,6%
4,0 – 4,25	17,5%	26,3%	56,1%	37,5%
4,26 i wyżej	18,2%	27,3%	54,5%	28,9%
Ogółem	23,0%	25,7%	51,3%	100%

Chi² Pearsona = 4,70 p = 0,32

Tab. 3. Poziom akceptacji przyszłej roli zawodowej a intensywność doskonalenia zawodowego

Tab. 3. The level of acceptance of future professional role and the intensity of training

Poziom akceptacji roli zawodowej	Intensywność doskonalenia zawodowego			Ogółem
	Bierni	1 kurs	2 i więcej kursów	
Pełna	18,1%	15,3%	66,7%	47,7%
Częściowa	30,2%	33,3%	36,5%	41,7%
Odrzucenie	12,5%	43,8%	43,8%	10,6%
Ogółem	22,5%	25,8%	51,7%	100%

Chi² Pearsona = 15,58 p = 0,004

Tab. 4. Status materialny rodzin badanych studentów a intensywność doskonalenia zawodowego

Tab. 4. Economic status of families of the students and the intensity of training

Status materialny rodzin	Intensywność doskonalenia zawodowego			Ogółem
	Bierni	1 kurs	2 i więcej kursów	
Niższy niż przeciętnie w Polsce	30,0%	30,0%	40,0%	13,2%
Jak przeciętnie w Polsce	14,8%	33,3%	51,9%	35,5%
Wyższy niż przeciętnie w Polsce	26,9%	19,2%	53,8%	51,3%
Ogółem	23,0%	25,7%	51,3%	100%

Chi² Pearsona = 5,76 p = 0,22

częstsze podejmowanie dodatkowego kształcenia przez osoby pochodzące z zamożniejszych rodzin. W grupie studentów deklarujących status materialny rodzin jako wyższy niż przeciętny w Polsce zwraca uwagę stosunkowo znaczny odsetek osób biernych edukacyjnie. Grupą najaktywniejszą są osoby określające swą sytuację materialną jako przeciętną.

Podobnie jak w tabeli 4 rozkłady w tabeli 5 nie są istotne statystycznie analiza na poziomie udziałów wskazuje, że nieznacznie większą aktywność w doskonaleniu zawodowym wykazują studenci awansujący społecznie.

Analiza profili procentowych wyraźnie wskazuje, mimo braku istotności statystycznej rozkładów w tabeli 6 na zdecydowanie większą aktywność edukacyjną studentów niż studentek, co jak sugerowaliśmy formułując hipotezy badawcze może wiązać się z wpływem normatywnych oczekiwań związanych z rolami seksualnymi i ich ewentualnym wpływem na postrzeganie ról zawodowych.

Ostatnią charakterystyką społeczno-demograficzną której wpływ na intensywność doskonalenia zawodowe-

go chcieliśmy ocenić było miejsce stałego zamieszkania badanych. Zakładaliśmy, że zmienna ta może wpływać na decyzje o podjęciu dodatkowego kształcenia na kursach w przypadku osób pochodzących z mniejszych ośrodków, kształcących się w dużym mieście, gdzie głównie organizowane są kursy. Odkładanie przez te osoby nabycia dodatkowych kwalifikacji na po studiach podnosiło by i tak wysoki koszty tych form doskonalenia zawodowego i zmniejszało szanse na znalezienie pracy legitymując się tylko dyplomem magistra fizjoterapii.

Mimo, że nieistotny statystycznie procentowy rozkład danych w tabeli 7 potwierdza większe pozauczelniarne zaangażowanie edukacyjne studentów na stałe mieszkających na wsi i w małych ośrodkach miejskich. Aż 84,1% tych studentów angażuje się podnoszenie kwalifikacji na kursach, co jest wynikiem o 10 punktów procentowych większym w porównaniu do mieszkańców zarówno średnich jak i dużych miast studiujących fizjoterapię.

Tab. 5. Dystans awansu międzypokoleniowego studentów w stosunku do pozycji zawodowej ojca a intensywność doskonalenia zawodowego

Tab. 5. Distance intergenerational advancement of students in relation to the father's professional position and intensity of training

Dystans awansu międzypokoleniowego	Intensywność doskonalenia zawodowego			Ogółem
	Bierni	1 kurs	2 i więcej kursów	
Degradujący	27,6%	31,0%	41,4%	19,2%
Reprodukujący	25,8%	19,4%	54,8%	20,5%
Awansujący	19,8%	26,4%	53,8%	60,3%
Ogółem	22,5%	25,8%	51,7%	100%

Chi² Pearsona = 2,34

p = 0,67

Tab. 6. Płeć badanych a intensywność doskonalenia zawodowego

Tab. 6. Gender of respondents and the intensity of training

Płeć	Intensywność doskonalenia zawodowego			Ogółem
	Bierni	1 kurs	2 i więcej kursów	
Kobiety	27,1%	26,2%	46,7%	70,4%
mężczyźni	13,3%	24,4%	62,2%	29,6%
Ogółem	23,0%	25,7%	51,3%	100%

Chi² Pearsona = 4,13

p = 0,13

Tab. 7. Miejsce stałego zamieszkania a intensywność doskonalenia zawodowego

Tab. 7. Domicile and the intensity of training

Miejsce stałego zamieszkania	Intensywność doskonalenia zawodowego			Ogółem
	Bierni	1 kurs	2 i więcej kursów	
Wieś i małe miasta	15,9%	22,7%	61,4%	28,9%
Średnie miasta	25,6%	23,1%	51,3%	25,7%
Duże miasta	26,1%	29,0%	44,9%	45,4%
Ogółem	23,0%	25,7%	51,3%	100%

Chi² Pearsona = 3,32

p = 0,50

Dyskusja

J. Gotlib i współpracownicy w szeregu badań zwracają uwagę, że jednym z elementów procesu profesjonalizacji zawodu fizjoterapeuty jest podejmowanie kształcenia na dodatkowych kursach w trakcie studiów. Zjawisko to dotyczy około 40% studentów i jest zależne od profilu uczelni w której się te studia odbywają. Częściej zainteresowanie tą formą kształcenia przejawiają studenci uczelni o profilu medycznym i wychowania fizycznego niż innych szkół. W badaniach tych wskazano również motywy podejmowania dodatkowego kształcenia przez studentów, najczęstszymi są; chęć zdobycia uprawnień do posługiwania się poszczególnymi metodami terapii, własne zainteresowania, przydatność oraz wymogi rynku pracy [14]. Badanie prezentowane w niniejszej pracy ujawnia podobne motywy uczestnictwa w kursach co badanie Gotlib najczęściej wskazywanymi są względy poznawcze wskazuje na nie 1/2 badanych na drugim miejscu wymieniane są wymagania jakie stawia przed absolwentami duża konkurencja na rynku pracy.

H.P. French i J. Dowds systematycznie przeszukiwali medyczne bazy danych; Medline za okres 1966–2006, Cinahl(1982–2006) i Cochrane Library oraz czasopisma edukacyjne i strony stowarzyszeń zawodowych fizjoterapeutów szukając publikacji i badań dotyczących ciągłego doskonalenia zawodowego, jego form i znaczenia dla praktyki fizjoterapeutycznej. Badanie to stanowiło szeroki i wyczerpujący przegląd problemów związanych z doskonaleniem zawodowym, jego autorzy zwracają uwagę, że w zależności od kraju istnieje wielość form i rozwiązań organizacyjnych formalnych i nieformalnych dotyczących kształcenia ustawicznego. Stwierdzają również, iż w wielu publikacjach z tego obszaru podkreśla się fakt niedostatecznego przygotowania do wykonywania zawodu i braku umiejętności praktycznych jeżeli przed jego podjęciem ukończy się tylko studia zawodowe na kierunku fizjoterapia. Autorzy tej swoistej metaanalizy nie znaleźli w przeszukiwanym materiale prac poświęconych formie jaką jest podejmowanie doskonalenia zawodowego już w trakcie studiów, co potwierdza spostrzeżenia J. Gotlib, że w dostępnym piśmiennictwie brak jest badań poświęconych temu zagadnieniu [15]. Z drugiej strony należy stwierdzić, że w Polsce podjęto próby eksploracji tego obszaru badawczego wychodząc z badaniami poza granice Polski i próbując określić skalę zjawiska w wybranych krajach europejskich [14].

Wyniki zrealizowanych przez nas badań wskazują na znacznie wyższy niż w badaniach Gotlib [14] bo wynoszący 3/4 badanych odsetek studentów aktywnych edukacyjnie poza szkołą w której odbywają studia. Uzyskany wyższy wynik prawdopodobnie da się wyjaśnić tym, że badanie było przeprowadzone w jednej szkole o profilu wychowanie fizyczne i zastosowaniem w kwestionariu-

szu pytania o kursy aktualnie odbywane i ukończone podczas kiedy w przywołanych badaniach pytano jedynie o kursy ukończone.

Potwierdziliśmy również dokonane przez J. Gotlib i wsp. spostrzeżenia, co do rodzajów wybieranych przez studentów kursów [14]. Opierając się o materiał obydwóch badań można postawić tezę, że plany studiów zarówno pierwszego jak i drugiego stopnia nie uwzględniają przede wszystkim wiedzy i umiejętności z zakresu tak zwanych metod fizjoterapeutycznych. Częściowo daje się to wyjaśnić licencjonowaniem tych metod przez międzynarodowe stowarzyszenia terapeutów, wymogiem prowadzenia tych kursów przez dyplomowanych instruktorów metody i koniecznością wylegitymowania się pracodawcy stosownym certyfikatem przed podjęciem pracy. Powyższe wymogi nie są stawiane przed środkiem terapeutycznym jakim jest masaż. W przypadku tego przedmiotu, który jest ujęty w planach studiów uczelnie powinny rozważyć rozszerzenie jego programu zarówno o treści merytoryczne jak i liczbę godzin.

Badania J. Gotlib zwracają uwagę, że barierą dla uczestnictwa w kursach nie są kwestie związane z brakiem środków finansowych [14]. W zrealizowanym badaniu uzyskaliśmy informacje o wielkości kapitału finansowego przeznaczanego na doskonalenie zawodowe w trakcie studiów. Najliczniejszą grupę, bliską połowie stanowią studenci, którzy wyasygnowali na tę formę kształcenia od 2 do 3 tys. zł. Warto również zwrócić uwagę na to, że ponad 1/5 badanych studentów przeznaczyła na doksztalcenie kwoty od 5 do 10 tys. zł. W tym miejscu należy zaznaczyć, że ponad połowa badanych studentów deklaruje w porównaniu do przeciętnej sytuacji materialnej rodzin w Polsce bardzo dobrą i dobrą sytuację rodzin z których pochodzą. Ponoszone koszty kursów są w przypadku 2/3 ich uczestników dofinansowywane bądź w całości finansowane przez rodziców.

W przypadku badanych studentów udało się w trakcie badania ujawnić wpływ charakterystyk społeczno-demograficznych badanych oraz niektórych korelatów sytuacji studiowania na podejmowanie wysiłku w kierunku większej profesjonalizacji nabywanego zawodu. Czynią to częściej mężczyźni niż kobiety oraz osoby reprodukujące pozycję społeczną swych rodziców oraz awansujący międzypokoleniowo. Takim działaniom sprzyjają również ogólne zadowolenie z odbywanych studiów, wysokie średnie uzyskiwanych w ich trakcie ocen oraz akceptacja przyszłej roli zawodowej.

Niesystematyczny przegląd oferty „wolnego rynku edukacyjnego” ujawnił znaczną jego wielkość [9,10]. Trudno orzec jakimi przesłankami jest uwarunkowany jego tak dynamiczny rozwój w Polsce. Mogą to być; brak uregulowań prawnych wykonywania zawodu fizjoterapeuty w naszym kraju, potrzeby związane z dużą konkurencją na rynku pracy, przesłanki biznesowe czy

nadmierna podaż absolwentów kierunku fizjoterapii, co skutkuje nie tylko walką o zatrudnienie w zawodzie ale jest również powodem niskiej jakości ich kształcenia w systemie szkolnictwa wyższego. Jedno jest pewne, mimo aktywnego włączenia się w funkcjonowanie tych firm dwóch istniejących w Polsce i konkurujących z sobą stowarzyszeń zawodowych rynek ten pozostaje praktycznie poza kontrolą. Można przypuszczać, że mimo nieformalnie formułowanego przez stowarzyszenia (PTF i SFP) wymogu akredytacji kursów znaczna ich część tego warunku nie spełnia. Aktywny edukacyjnie student nie zawsze jest w stanie ocenić jakość proponowanej mu oferty nabycia dodatkowych kwalifikacji zawodowych. Nie jest też często w stanie zrobić tego pracodawca. Z punktu widzenia całości sytuacji zawodu fizjoterapeuty w Polskiej ochronie zdrowia jest to sytuacja wyjątkowo niekorzystna.

Wnioski

1. Blisko cztery piąte badanych studentów podejmuje doskonalenie zawodowe poza systemem szkolnictwa wyższego korzystając z oferty prywatnych firm organizujących kursy na rynku edukacyjnym. Okazuje się, że bardziej aktywni w tym kierunku są mężczyźni.
2. Głównymi motywami uczestnictwa w kursach są względy poznawcze, które dają się sprowadzić do chęci zdobycia nowej wiedzy i jej braku w programach studiów oraz wymogów stawianych przez rynek pracy czyli chęć poprawy warunków startu zawodowego i spełnienie oczekiwań pracodawców.
3. Doskonalenie zawodowe odbywa się głównie w zakresie tak zwanych metod fizjoterapeutycznych oraz masażu. Może to być wynikiem braku tych treści w ofercie szkół wyższych zarówno na I jak i na II stopniu kształcenia fizjoterapeutów. Drugim powodem może być ujęcie konieczności znajomości tych metod w identyfikowaniu przez badanych studentów wymogów rynku pracy dla fizjoterapeutów.
4. 1/3 badanych wydała na doskonalenie zawodowe w formie kursów kwoty powyżej 5 tys. PLN. Blisko 1/10 powyżej 10 tys. PLN. Podnosząc w ten sposób znacznie wartość kapitału zainwestowanego w zdobycie zawodu fizjoterapeuty. Środki te pochodziły w ponad 2/3 badanych z budżetów ich rodziców i w 1/3 z budżetów samych studentów.
5. Aktywności w zdobywaniu brakujących w ofercie uczelni wiedzy, umiejętności i kompetencji sprzyjały następujące charakterystyki sytuacji studiowania badanych;
 - wyższy poziom zadowolenia z odbywanych studiów,

- wysoka, sięgająca powyżej 4,0 średnia ocen uzyskiwanych na studiach,
- wyższy poziom akceptacji przyszłej roli zawodowej fizjoterapeuty,
- pozostawanie po ukończeniu studiów w tej samej klasie społecznej co ojcowie i dokonywanie awansu do klasy wyższej niż ta do której należą ojcowie,
- bycie mężczyzną,
- pochodzenie ze wsi lub małego ośrodka miejskiego.

W Polsce w ciągu ostatnich lat ukształtował się sporych rozmiarów rynek edukacyjny szkoleń i kursów kierujący swą ofertą do fizjoterapeutów i studentów fizjoterapii. Część tej oferty jest akredytowana przez stowarzyszenia zawodowe fizjoterapeutów, co w jakimś stopniu może gwarantować jej jakość. Aby obiektywnie opisać jego funkcjonowanie i rolę w systemie kształcenia i świadczenia profesjonalnych usług fizjoterapeutycznych należy zbadać go metodami naukowymi.

Piśmiennictwo

1. <http://www.mpips.gov.pl/praca/bazy-danych-mpips-dla-potrzeb-edukacji-i-pracy/klasyfikacja-zawodow-i-specjalnosci> z dn. 30.08.2013.
2. http://www.who.int/hrh/statistics/Health_workers_classification.pdf z dn. 06.10.2013.
3. http://www.rynekzdrowia.pl/Rynek-Zdrowia/Kolejne-wyzwanie-dla-naszego-systemu_123338,drukuj.html z dn. 14.10.2013.
4. <http://natemat.pl/66221,rehabilitacja-grozy-czeka-na-autoryzacje-w-polsce-prace-fizjoterapeutow-ogranicza-polityka-to-paradoks> z dn. 14.10.2013
5. Mrówka B. Kształcenie ustawiczne a doskonalenie umiejętności profesjonalnych. *Studia Europejskie* 1999; (3):127.
6. Starczyńska M, Kiebzak W, Śliwiński Z. Ewaluacja procesu kształcenia fizjoterapeutów w Polsce. *Fizjoterapia Polska*, 2011; 1(4):75-87
7. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 30 września 2002 r. w sprawie uzyskiwania tytułu specjalisty w dziedzinach mających zastosowanie w ochronie zdrowia, Dz. U. 2002, Nr 173 poz. 1419
8. Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego, Program Specjalizacji w Dziedzinie Fizjoterapia. Warszawa, 2011.
9. <http://www.fizjoterapia.org.pl/pf/files/ka2013.pdf> z dn. 30.08.2013.
10. <http://www.fizjoterapeuci.org/stowarzyszenie/akredytacje> z dn. 30.08.2013.
11. <http://rehabilitacja-warszawa.pl/kursy.htm> z dn. 31.08.2013.
12. Jelonek M. Studenci – przyszłe kadry polskiej gospodarki. Raport z badań studentów i analizy kierunków kształcenia realizowanych w 2010 r. w ramach projektu „Bilans Kapitału Ludzkiego”. Warszawa: 2011.
13. Rocznik statystyczny RP 2012, Główny Urząd Statystyczny. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych; 2012.

14. Gotlib J, Cabak A, Barczyk K, Bugajski A, Bułatowicz I, Gajewska E, et al. Profesjonalizacja do zawodu fizjoterapeuty podczas studiów II stopnia w grupie studentów reprezentujących uczelnie o różnych profilach kształcenia. *Fizjoterapia Polska* 2012; (12):313 – 325.
15. French HP, Dowds J. An overview of Continuing Professional Development in physiotherapy. *Physiotherapy* 2008; 94(3): 190-197.